

УДК: 326

Качур А.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ, РІВНІВ І ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті здійснюється аналіз концептуальних підходів до розкриття поняття «конкурентоспроможність національної економіки» та визначення сутності, рівнів і факторів її формування. Акцентовано, що у зазначених підходах підвищення конкурентоспроможності можна виділити американську, британську та скандинавську школи.

Ключові слова: національна економіка, конкурентоспроможність національної економіки.

Качур А.В.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ, УРОВНЕЙ И ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье осуществляется анализ концептуальных подходов к раскрытию понятия «конкурентоспособность национальной экономики» и определение сущности, уровней и факторов ее формирования. Акцентируется, что в указанных подходах повышения конкурентоспособности можно выделить американскую, британскую и скандинавскую школы.

Ключевые слова: национальная экономика, конкурентоспособность национальной экономики.

Kachur A.V.

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE ESSENCE, LEVELS AND FACTORS OF FORMING THE COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY

The article analyzes the conceptual approaches to the discovery of the concept of "competitiveness of the national economy" and the definition of the nature, levels and factors of its formation. It is emphasized that in the above-mentioned approaches of increasing competitiveness, it is possible to allocate American, British and Scandinavian schools.

Keywords: *national economy, competitiveness of the national economy.*

Постановка проблеми. Об'єктивні процеси активного включення України в світові економічні відносини висувають на перший план завдання зміцнення конкурентних позицій її економіки. Вирішення цього завдання передбачає науково-обґрунтований вибір пріоритетних напрямів та дієвих інструментів регулювання конкурентоспроможності економіки країни та її товаровиробників. Специфіка та сукупність інструментів регулювання визначається особливістю предмета регулювання. Тому розпочати дослідження доцільно з аналізу особливостей сучасної економічної системи та поняття «конкурентоспроможність».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та регулювання конкурентоспроможності розглядалися у працях зарубіжних та вітчизняних учених. Теоретичні засади дослідження конкурентоспроможності національної економіки містяться в працях класиків економічної думки та науковців сучасності, зокрема Б. Бернанке, П. Кругмана, С. Ліндера, К. Маркса, А. Маршалла, Дж. С. Мілля, Ф. Мішкіна, М. Портера, Д. Рікардо, Дж. Робінсона, П. Сраффи, А. Томпсона, Е. Чемберліна, М. Фрідмана та інших. Серед вітчизняних дослідників варто відзначити доробки Я. Базилюк,

О. Барановського, Я. Белінської, З. Варналія, В. Геєця, В. Грушка, Б. Данилишина, М. Єрмошенка, С. Єрохіна, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, С. Козьменка, Р. Корнилюка, І. Крючкової, В. Лагутіна, В. Міщенко, Г. Олешко, Т. Смовженко, В. Стельмаха, А. Сухорукова, Г. Чкан, О. Шнипка, Ю. Харазішвілі та багатьох інших. Однак проблема підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки лишається актуальною і на сьогодні.

Мета статті. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності, рівнів і факторів формування конкурентоспроможності національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Сучасну економічну систему можна охарактеризувати як постіндустріальну інформаційну економіку з переважаючою нематеріальною складовою виробництва, скороченням «матеріального» сектора економіки, де напрям і динаміку розвитку визначає інформація, що модифікує всю систему економічних відносин і змінює підходи до розуміння конкурентоспроможності. Це докорінно відрізняється від уявлень А.Сміта про економіку як про сукупність виробників і споживачів, які виступають у ролі анонімних незалежних продавців–покупців і яких пов’язує лише «невидима рука» ринку. Натомість сучасна інформаційна економіка може бути представлена «як гігантська інформаційна мережа зі своїми вузлами – суспільними одиницями, де виробляється, циркулює і споживається інформація...» [9, с.91].

В основі функціонування інформаційного суспільства лежить провідна роль інформації, науки та інтелектуальних послуг. Риси сучасного постіндустріального суспільства були проаналізовані ще Д. Беллом [1], який зазначав, що у постіндустріальному суспільстві:

- центральне місце належить теоретичному знанню як основі інновацій;
- створюються нові інтелектуальні технології;

- посилюється роль людей, які володіють знанням (меритократія);
- перехід від споживання матеріальних благ до споживання інтелектуальних послуг;
- змінюється характер праці, вона стає більш інтелектуальною;
- нестачу благ замінює брак інформації та часу.

Рис. 1. Фактори формування інформаційної економіки Джерело: Складено за [11].

З рис. 1. видно, що формування інформаційної економіки відбувається внаслідок адаптації економіки до зовнішніх змін, поширення ІТ – технологій, інформаційної відкритості, розширення доступу до нової економіки, освіти, формування кластерів, задіяння інтелектуального потенціалу, зміни пріоритетів виробництва.

Набуття сучасною економікою рис системи, де інформація є основною складовою будь-якої людської діяльності, визначило набуття нею рис і властивостей мережевої системи, адже інформаційні технології характеризуються мережевою логікою. Як слушно зазначає І. Г. Ханін,

будова мережі добре пристосована до зростаючої складності суспільної та господарської взаємодії, до непередбачуваних моделей розвитку, що виникають із творчої потужності таких взаємодій. Мережева логіка необхідна для структурування неструктурованого за одночасного збереження гнучкості, так як саме неструктуроване і є рушійною силою інноваційної діяльності [19].

Виходячи з вищевикладеного, в сучасному світі конкуренція має інформаційну природу, що вимагає принципово нових рішень щодо підвищення конкурентоспроможності. Остання буде визначатися, в першу чергу, інформаційними перевагами у віртуальному просторі. Інформаційні економічні системи стають відкритими, а відносини між ними (і всередині) – організованими на засадах кластерної будови і горизонтально-мережевих зв'язків (саме ці особливості свого часу знайшли свої відображення в скандинавській школі конкурентоспроможності). І. Ханін характеризує це явище як поступовий рух від ієрархічних конструкцій з єдиним керуючим центром та вертикальною субординацією до мережевих систем, побудованих на горизонтальних зв'язках і безперервній взаємодії, яка орієнтована на безперервне оновлення видового складу створюваних благ і ефекти різноманітності (economy of scope).

Сучасна постіндустріальна інформаційно-мережева економіка має низку особливостей, що проявляються в специфічних закономірностях ціноутворення, формування попиту та пропозиції, ведуть до змін у засадах визначення цінності, дотримання вимог законів зміни корисності, зміни витрат, стратегій підвищення конкурентоспроможності виробників. Йдеться про посилення господарської взаємозалежності виробників та формування залежності цінності мережевих благ від збільшення кількості, тобто закономірності формування цінності стають фактично протилежними усталеним поглядам [3, с.5]. Відповідно змінюються підходи до забезпечення конкурентоспроможності мережевих товарів – від отримання унікальності та

інноваційності товару до його максимально можливої поширеності у споживачів, де його корисність (цінність) визначається спроможністю товару максимально повно задовольняти потреби споживачів в інтегрованості до певної мережі, тобто функціональність товару.

Мережева структура стає характерною як для економічної системи, так і для окремих корпорацій, що посилюють свою роль на світовому ринку. Важливим елементом мережевої економіки є кластер, тому в XXI столітті головним структуроутворювальним фактором світового ринкового простору і всіх його підсистем стають кластери, які є гібридною конструкцією, що займає проміжну позицію між ринком та ієрархією адміністративних форм господарювання. З одного боку, кластери мають відкриті кордони для залучення нових учасників, рухливу внутрішню структуру і здатність до швидкої реконфігурації. З іншого, – вони інтегровані навколо спільної ідеї та координуючої роботи сучасних мережевих систем.

Отже, державне регулювання конкурентоспроможності національної економіки обов'язково має включати заходи щодо ідентифікації наявних та потенційно можливих кластерів, що формуються, окреслення їх структури та формування сприятливих умов для розвитку.

У цьому контексті конкурентоспроможність посідає одне з центральних місць у неокейнсіанських та інституційних концепціях економічної політики як одна з цілей економічного регулювання. Поняття «конкурентоспроможності» застосовується як щодо окремого товару, так і підприємства та окремої країни.

В наукових дослідженнях і підручниках можна зустріти пов'язані між собою у певну ієрархію словосполучення «конкурентоспроможність продукції» «конкурентоспроможність підприємства», «конкурентоспроможність товаровиробників», «конкурентоспроможність національної економіки», «національна конкурентоспроможність».

У підходах до визначення сутності, факторів і напрямів підвищення конкурентоспроможності можна виділити американську, британську та скандинавську школи. Серед видатних представників американської школи є П.Кругман, М.Портер, М.Сторпер. У наукових досягненнях М. Портера слід відмітити не лише загальновідомий ромб конкурентоспроможності, а й теорію промислових кластерів, яка впливає із теорії ромба конкурентних переваг. На думку М. Портера, умови для створення конкурентних переваг регіонів краще, коли фірми, що працюють в одній галузі, географічно сконцентровані [16]. Теорія промислового кластера була розвинена далі М. Енрайтом, учнем М.Портера, що створив теорію регіонального кластера [14]. Дослідженням динаміки розвитку кластерів також займається М.Сторпер, чії праці лягли в основу схеми ідеального розвитку «регіонального кластера». Широкого використання набуло положення М.Сторпера щодо так званих „сильної” і „слабкої” конкуренції, що характерні для товарів з високим і низьким вмістом доданої вартості [16]. Таким чином, М. Енрайт, М. Портер та М. Сторпер створили теорію конкурентоспроможності, в якій ключовим інструментом та „елементом” конкурентоспроможності виступає кластер як осередок ресурсів, технологій, інновацій, транспортних вузлів [14].

Теорії конкурентоспроможності активно розвивалися у Великій Британії. Такими фахівцями, як Лж. Даннінг, Р. Каплінські, Дж. Хамфри і Х. Шмітц була створена так звана «ОЛІ-теорія», що пояснює причини швидкості та ступеня інтернаціоналізації виробничих комплексів [17, с.19]. Згідно з положеннями зазначеної теорії, у потоках прями іноземні інвестиції (далі ПІІ) ключову роль відіграють:

1) переваги олігополії (інвестора перед місцевими фірмами у володінні передовими технологіями, торговими марками, ноу–хау, контролем за входом на ринок тощо);

2) переваги локалізації (особливості країни – одержувача ПП: природних ресурсах ролі – ПП, членство в торгових організаціях, тарифні бар'єри, низькі трудові та інші витрати тощо);

3) переваги інтернаціоналізації (зниження витрат на управління, експорт, ліцензування тощо).

Так, якщо економіка країни має конкурентні переваги, то можливості фірми здійснювати зовнішньоекономічну діяльність розширюються. У свою чергу, якщо фірма має олігополістичні переваги, зможе видавати іноземним фірмам ліцензії та експортувати продукцію, якщо ні – обмежиться експортом. Фірма буде здійснювати ПП тільки за наявності всіх розглянутих видів переваг. Корисність ОЛІ-теорії для дослідження конкурентоспроможності економіки пов'язана з тим, що в сучасному світі значною часткою науково-технічних результатів (далі НДР) володіють транснаціональні корпорації (далі ТНК), на які припадає половина патентів і які зацікавлені в поширенні інновацій, якщо це сприяє зміцненню їх позицій на світових ринках. Н. Грущинська слушно зазначає, що ТНК переносять результати НДР за кордон, по-перше, через необхідність пристосування своєї продукції до вимог місцевого ринку (рівень конкуренції, культурні та економічні традиції тощо), по-друге, через можливість використання технологічного та інноваційного потенціалу місцевого ринку [4]. На думку британських учених Р. Каплинські, Дж. Хамфрі і Х. Шмітца вагоме значення для підвищення конкурентоспроможності національної економіки має місце кластерів у ланцюжках нагромадження вартості [12]. Наприклад, для покращення якості продукції необхідною умовою є включеність підприємства-виробника в ланцюжки, що засновані на ринкових відносинах, де зв'язок між споживачами і виробниками продукції є опосередкованим. Ще кращі умови для вдосконалення продукції надає включеність підприємств у ієрархічний ланцюжок (від виробництва деталей та вузлів до збору готової продукції), а

оптимальні умови для вдосконалення виробничого процесу забезпечує включення підприємств у мережеві структури.

Вагомий внесок у визначення факторів конкурентоспроможності національної економіки здійснила скандинавська школа, в рамках якої було розвинено дві сучасні теорії – теорію економіки навчання і національної системи інновацій (Б.О. Лундвала і Б. Йонсона [18]) і теорію регіональної системи інновацій норвезьких учених Б.Айсхайма і А.Ізаксена [17]. Ці науковці вважають, що інновації – єдиний засіб підвищення конкурентоспроможності малої країни, тому що процес нагромадження інновацій є не швидким та проривним, а повільним і кумулятивним. Завдяки цьому економіка набуває рис економіки навчання. Формування та функціонування економіки навчання передбачає безперервний процес вдосконалення навичок та знань, що необхідні для виробництва якісної продукції на основі постійної взаємодії покупців з виробниками. Що ж стосується другої теорії, то для успішного функціонування економіки знань необхідне створення регіональної інноваційної системи, що спроможна продукувати радикальні інновації шляхом поєднання локальних (місцевих) та зовнішніх знань.

Загалом нині в науковій літературі наявною є низка визначень конкурентоспроможності залежно від обраної критеріальної ознаки від суто технічних, що відносяться до специфіки функціонування окремої фірми, до розгорнутих цивілізаційних, які розглядають конкурентоспроможність як узагальнений показник стійкості і збалансованості суспільно-економічної системи країни та її властивості конкурувати на світовій арені.

Як слушно зазначає Я. Жаліло, конкурентоспроможність національної економіки є результатом взаємодії всіх суб'єктів економічних відносин у країні, а тому формується в органічному поєднанні проявів інтересів суб'єктів різних рівнів [7, с.13]. Відтак дослідження конкурентоспроможності має

передбачати аналіз чинників, які впливають на формування конкурентоспроможності усіх рівнів за суб'єктним складом: конкурентоспроможності товару, підприємства, галузі (кластера), економіки в цілому. Конкурентоспроможність національної економіки критичним чином залежить від того, наскільки інтегрованими є орієнтири підвищення ефективності використання суспільних ресурсів на трьох основних рівнях – виробничому, галузевому та національному, які відрізняються інтересами основних суб'єктів конкуренції (виробничих підрозділів, підприємств, національних економічних систем).

Вітчизняні науковці О. Шнипко [21, с.72] та І. Крючкова [8] конкурентоспроможність економіки розглядають переважно з точки зору успішності економічних суб'єктів у конкуренції, що дозволяє взяти магістральним напрямом державного регулювання конкурентоспроможності здійснення ефективної конкурентної політики. Це пов'язано з тим, що найбільш ефективним механізмом оптимізації пропорцій суспільного відтворення та забезпечення соціально-економічної ефективності використання ресурсів є функціонування механізмів ринкової конкуренції на основі формування адекватного мотиваційного середовища та державного регулювання. За словами М. Портера, саме конкуренція є «тим механізмом, який примушує підприємців слідувати вказівкам «невидимої руки» [16].

Конкуренції в ринковій економіці відведено роль механізму своєрідного «суспільного контролю» за ефективним використанням суб'єктом господарювання отриманих суспільних ресурсів на основі дотримання принципу «ризик-прибутковість». У зв'язку з цим, питання підвищення конкурентоспроможності слід, насамперед, розглядати через призму державного регулювання конкурентних відносин, зміни яких ведуть до зміни методів та інструментів державного впливу на нього.

Досить поширеним є підхід до аналізу конкурентоспроможності як

головного показника стану економіки країни і перспектив її розвитку. У матеріалах Світового економічного форуму конкурентоспроможність визначається як здатність країни чи фірми розробляти та виготовляти товари і послуги або вищої якості, або ж за цінами, значно нижчими порівняно з конкурентами [23].

Поточна (реальна) конкурентоспроможність визначає положення національних компаній на внутрішньому та міжнародних ринках або рейтинг національної економіки відносно інших учасників світової економіки. Проаналізувавши конкурентні переваги та їх потенціал можна виявити ступінь їх реалізації і на цій основі – визначити *стратегічну* (потенційну[18]) конкурентоспроможність.

Отже, конкурентоспроможність можна класифікувати таким чином:

- за територіально-географічною ознакою — міжнародна, національна, регіональна;
- залежно від об'єкту – конкурентоспроможність товару, підприємства-виробника, галузі і/або комплексу галузей (кластеру), національної економіки;
- за міжчасовою (терміновою) ознакою – конкурентоспроможність поточна та стратегічна, що описує відповідно статичний поточний стан і динамічну здатність економіки до саморозвитку (на практиці розрізняється реальна і потенційна конкурентоспроможність).

Саме існування потенціалу конкурентоспроможності національної економіки робить доцільним її державне регулювання з метою розвитку і задіяння тих або інших конкурентних переваг. Йдеться про наявність та задіяння потенціалу абсолютних та порівняльних конкурентних переваг, сутність яких була розглянута та обґрунтована ще А.Смітом та Д.Рікардо [19; 22]. За визначенням сучасних науковців, конкурентна перевага являє собою

«систему, що володіє певною ексклюзивною цінністю, яка забезпечує їй перевагу перед конкурентами в економічній, технічній та організаційній сферах діяльності» [10]. Базуючись на сучасних тенденціях розвитку конкуренції, західні науковці Б. Гарет і П. Дюсож [2] вирізняють три види конкурентних переваг: внутрішні, які пов'язані з наявними у країні інноваціями, досвідом, ресурсами, технологіями тощо; інтернаціональні – пов'язані з можливостями країни зміцнювати свої позиції на світовому ринку, і переваги локалізації, що стосуються витрат на виробництво, законодавство, ринки тощо.

Вагомість тих чи інших конкурентних переваг для участі у міжнародній конкуренції залежить від ступеня рідкості того або іншого фактора виробництва і постійно змінюється. Безперечно, доступ до тих чи інших видів природних, людських чи фінансових ресурсів зберігає свою важливість як конкурентна перевага на всіх етапах розвитку економічної системи. Однак, зі становленням інформаційної економіки в останні десятиріччя відбулося посилення ролі таких конкурентних переваг, які обумовлені володінням інформаційними технологіями і висококваліфікованою робочою силою, розвинутою інфраструктурою і високорозвиненими інститутами, що визначає здатність країни швидко пристосовуватися до змін у структурі конкурентних переваг та формувати власні конкурентні переваги на основі стратегії випереджувального розвитку.

Слід враховувати також можливість відносного заміщення одних переваг (факторів виробництва) іншими. Ці аспекти формування конкурентних переваг розглядає теорія заміщення, закладена маржиналістами, яку розвиває, зокрема, австрійський економіст Г. Хаберлер. У його розробках йдеться про використання так званих «альтернативних витрат», тобто вартість тієї кількості іншого товару, від виробництва якого слід відмовитися для виробництва додаткової одиниці першого товару. Проте

витрати на виробництво певного виду товару не є постійними, вони змінюються, як правило, у бік зростання. Тому для формування теоретично ідеальної моделі міжнародної спеціалізації країни необхідно розвивати внутрішню галузеву спеціалізацію, що веде до зниження витрат на виробництво певного виду товару та тісного переплетіння економік окремих країн.

Водночас спроможність успішно конкурувати на світових ринках товарів і послуг не є достатньою підставою для того, щоб уся економічна система вважалася конкурентоспроможною. Економічна історія має багато прикладів поєднання слабкої конкурентоспроможності економіки країн з високою конкурентоспроможністю цієї ж країни на світових ринках і навпаки, міцними позиціями окремих компаній на світових ринках за низьких рейтингів конкурентоспроможності економіки країни. У деяких випадках конкурентоспроможність окремих компаній підтримується за рахунок активної державної підтримки, що відволікає ресурси бюджету і стримує розвиток інших пріоритетних видів економічної діяльності. З цього випливає висновок, що підтримання високої конкурентоспроможності національних компаній може чинити як позитивний, так і негативний прямий і непрямий вплив на фінансово-економічний стан держави, а отже, на її конкурентоспроможність. Як бачимо конкурентоспроможність підприємства, галузі (кластера) економіки країни (мікро- і макрорівень конкурентоспроможності) невіддільні, а тому мають регулюватися комплексно.

Конкурентоспроможність підприємств безпосередньо залежить і в свою чергу визначає якість конкурентного середовища. Як слушно зауважено в монографії [7] продуктивність використання національних ресурсів народжується на мікрорівні. Основними чинниками продуктивності на мікрорівні є якість стратегії та операцій компанії, властивості середовища для

ведення бізнесу [24]. Дієвість макроекономічної стратегії досягається саме і лише адекватністю реакції на зміни мікроекономічного середовища. В іншому випадку застосування інструментів макроекономічної політики дозволяє досягти фрагментарних цілей, а це не забезпечує виконання стратегічного завдання. Так, активні дії держави щодо стимулювання інвестиційної діяльності в разі відсутності механізмів забезпечення ефективності капіталовкладень вестимуть до марнування фінансових ресурсів держави, зловживання податковими та кредитними стимулами, зрештою, – до дестабілізації національної економіки. При цьому цілком можливе фізичне збільшення обсягів капіталовкладень, проте воно не вестиме до очікуваних позитивних структурно-інноваційних зрушень в економіці та не підвищуватиме її конкурентоспроможність [7, с.27].

Таким чином, увага науковців поступово зміщується від дослідження конкурентоспроможності товару та підприємства до аналізу конкурентоспроможності національної економіки [13, с.54], що передбачає підтримання усього комплексу параметрів її розвитку на рівні, який забезпечує стабільне та адекватне становище країни у світовій економічній системі, в потоках товарів, капіталів, інформації, інших ресурсів [7, с.27]. Відповідно відбувається трансформація державної промислової політики до *політики національної конкурентоспроможності*, яка розробляється державою, науковою спільнотою та громадськими інститутами. Розробка політики національної конкурентоспроможності базується на положеннях Дж. Сакса, який розглядає конкурентоспроможність як передумову й інструмент забезпечення збалансованого економічного розвитку країни. З його точки зору, конкурентоспроможність національної економіки визначається наявністю в країні ефективного ринку, чинників виробництва та інших характеристик, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання [25]. У доробках Б. Губського

конкурентоспроможність національної економіки – це стійкі конкурентні позиції країни на внутрішньому та зовнішньому ринках, що базуються на спроможності національних суб'єктів економічної діяльності витримувати конкурентну боротьбу [5, с.41].

Рівні конкурентоспроможності зображено на рис. 2.

На рис. 2. видно, якщо на мікрорівні йдеться про переважно речовий аспект конкурентоспроможності (конкуренція товарів за ціною та якістю), то на макро– та міжнародному рівні конкурентоспроможність охоплює як речовий (матеріальний) аспект, так і суспільний, під яким розуміють умови суспільного відтворення (інституційний та інфраструктурний аспекти).

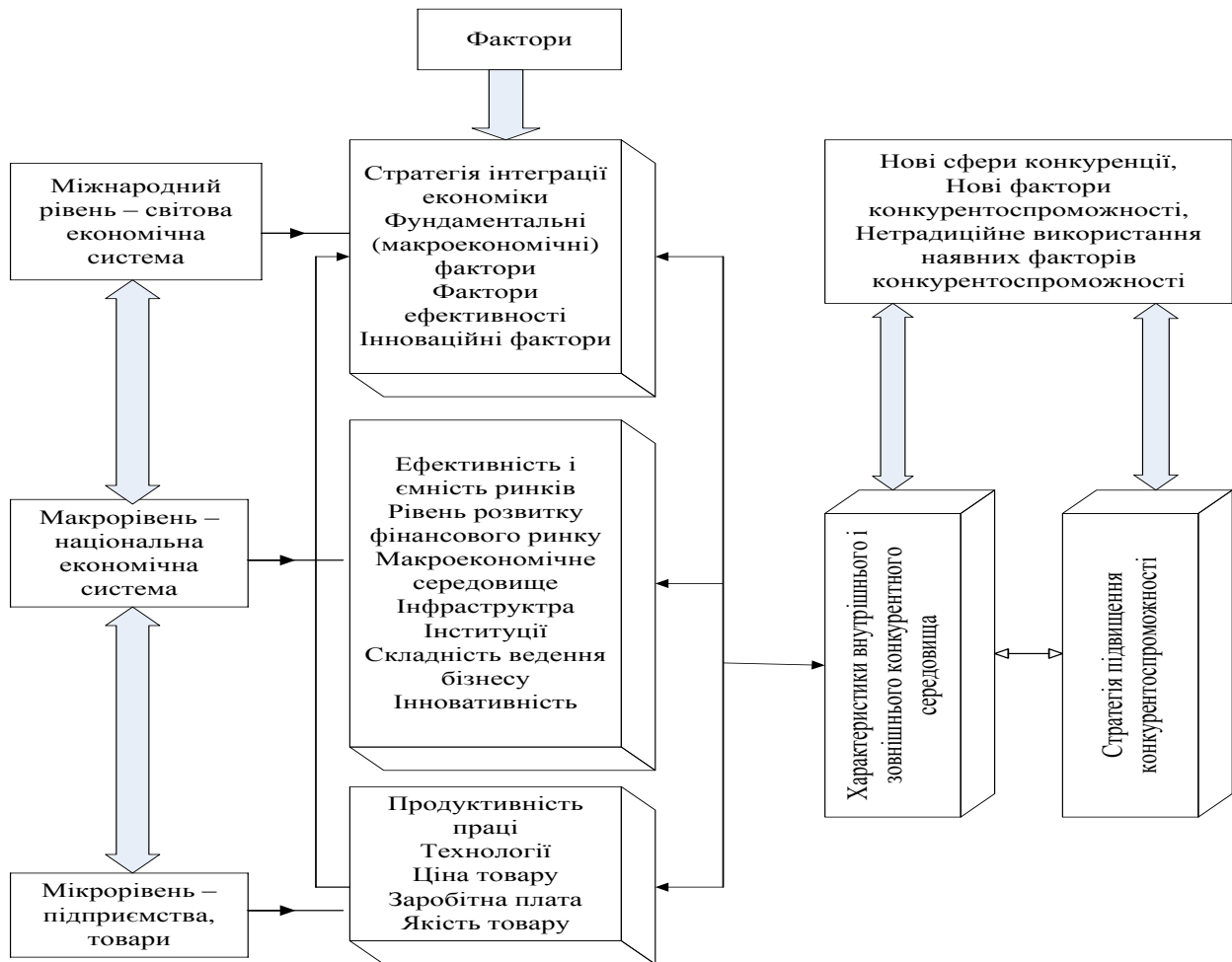

Рис. 2. Рівні і фактори конкурентоспроможності національної економіки. Складено автором за [11; 12].

Залежно від рівня конкурентоспроможності конкуренція зміщується від цінових до організаційних факторів і на кожному рівні складається окремий специфічний для кожної країни набір конкурентних переваг. Це надає конкурентоспроможності порівняльного і змінного (історичного) характеру [6]. Порівняльний характер означає, що конкурентоспроможність проявляється тільки за умов порівняння характеристик суб'єкта з іншими в процесі конкуренції як певного виду суспільних відносин. Тому конкурентоспроможність вимірюється відносними показниками у вигляді різноманітних рейтингів.

Змінний (історичний) характер конкурентоспроможності означає, що досягнутий в певний час рівень конкурентоспроможності якогось економічного суб'єкта не є сталим та остаточним. Він підвладний впливам з боку інших суб'єктів у процесі конкуренції між ними, гострота якої може призвести до втрати досягнутої позиції та зниження рівня конкурентоспроможності або навпаки. Нестійкість рівня конкурентоспроможності вимагає постійної концентрації зусиль щодо її підтримання. На рівні національної економіки – це завдання державного регулювання, що має забезпечувати збалансованість економічних пропорцій відтворення та підтримувати сталість внутрішніх та зовнішніх зв'язків економічної системи.

На цих засадах можна сформулювати підходи до визначення поняття конкурентоспроможності та окреслення кола важелів її регулювання. Нині, говорячи про конкурентоспроможність національної економіки як об'єкт регулювання, слід виходити не лише з необхідності забезпечення ефективної конкуренції та покращення конкурентних позицій національних товарів і підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, але зважати на ефективність виконання цільових функцій національною економікою. Йдеться про здатність економічної системи до динамічного економічного

розвитку та підвищення добробуту населення (за М. Портером [16, с. 35], що залежить від позиції країни на світовому ринку та її частки у світовому ВВП. Тому стратегічною метою державного регулювання конкурентоспроможності економіки є досягання позитивних темпів збалансованого зростання та підвищення добробуту населення шляхом формування ринкових умов, сприятливих для оптимального використання суспільних ресурсів.

Саме збереження стійкості та збалансованості економічної системи в процесі її переходу до нових конкурентних стратегій розвитку визначає необхідність державного управління процесом підвищення конкурентоспроможності.

Висновки. Отже, запропонуємо визначення конкурентоспроможності національної економіки як адаптивної властивості економічної системи до оптимізації процесів розвитку у зовнішньому середовищі на основі виявлення та використання інноваційних конкурентних переваг і формування нових стратегій розвитку. На відміну від вживаних дефініцій, запропоноване визначення акцентує увагу на адаптаційній спроможності національної економіки змінювати вектор розвитку відповідно до нових викликів, що вимагає швидкості реагування і сприйнятливості (гнучкості) до змін. Гнучкість економічної системи залежить від сприйнятливості окремих підприємств та рівня їх конкурентоспроможності, що вимагає розгляду конкурентоспроможності національної економіки у нерозривному її зв'язку з мікрорівнем. Збереження стабільності та збалансованості економічної системи в процесі переходу від одного рівня конкурентоспроможності до іншої та потреба у дотриманні вектору розвитку визначає необхідність державної керованості цим процесом.

Список джерел:

1. Алимова О. О. Експортний потенціал України: проблеми та

перспективи реалізації. [Електронний ресурс] / О. О. Алімова // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=556>

2. Гарретт Б. Стратегические альянсы / Б. Гарретт, П. Дюссож // Менеджмент для лидера. – ИНФРА-М, 2002. – С. 58–59.

3. Гриценко А.А., Песоцька Є. Формування інформаційно-мережевої економіки / А.А. Гриценко, Є. Песоцька // Економічна теорія. –2013. – №1. С.5–19.

4. Грущинська Н.М. Теоретико-методологічні засади сучасного економічного розвитку з урахуванням трансформації технологічних укладів [Текст] / Н. М. Грущинська // Економіка та держава: – 2009. – № 12. – С. 29–32.

5. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. / Б.В. Губський. – К.: Наукова думка, 1998. – 390 с.

6. Дослідження конкурентоспроможності галузей економіки України в умовах євроінтеграції. [Семів С.Р.] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/semiv/stattya_competitiveness.pdf

7. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилук, Я. В. Белінська та ін.; за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.

8. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення [Текст] за ред. до-ра екон. наук І.В. Крючкової. – Інститут економіки та прогнозування національної академії наук України. – К.: ОСНОВА, 2007. – 488 с.

9. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика та особливості її реалізації в Україні [Текст] / І. О. Лютий // Фінанси України. – 2000. – № 1. – С. 20–25.

10. Мазілка Є., Панічка Т. Управління конкурентоспроможністю / Є.Мазілка, Т. Панічка. – М. : Изд. ОМЕГА-Л, 2007. – С. 23.

11. Майминас Е. Информационное общество и парадигма экономической теории / Е. Майминас // Вопросы экономики. – 1997. – № 11. – С.91–95.

12. Менеджмент регіонального розвитку [Текст]: монографія / [Андренко О. А. [та ін.]; за ред. О. В. Васильєва, К. А. Фісуна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 376 с.

13. Мочерний С. В. Економічна теорія: [навч. посіб.] / С. В. Мочерний. – [4-те вид., стереотип.] – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.

14. М. Портер (Porter M.), Д. Сакс (Sachs D.), А. Варнер (Varner A.) Executive Summary: Current Competitiveness and Growth Competitiveness // The Global Competitiveness Report 2000 (Oxford: Oxford University Press, 2000). – Р. 14.

15. Новікова І.В. Процеси забезпечення конкурентоспроможності підприємств телекомунікацій [Електронний ресурс]. / І.В. Новікова // GULUSTAN-BSSJAR ACCEPTED FOR ONLINE AND PRINT ISSUES 23.12.2013. – Режим доступу: www.gulustan-bssjar.org

16. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. - [пер. с англ. под ред. В.Д. Щетинина]. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

17. Пилипенко І.В. Аналіз основних зарубіжних теорій конкурентоспособності стран и регионов в современном мировом хозяйстве / І. В. Пилипенко // Известия АН: – (Серия географическая), 2003. – № 6. – С. 15–25.
18. Рікардо Д. Початок політичної економії й оподаткування (1817) [цит за: Історія економічних учень: навч. посіб. П. І. Юхименко, П. М. Леоненко – К.: Знання-Прес, 2005. – 583 с.
19. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – Кн. I–III. – М., 1993. – С. 148.
20. Ханін І. Г. Онтологія інформаційної парадигми в сучасних концепціях розвитку світової економіки // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» // І.Г. Ханін – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1766>
21. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації / Олександр Сергійович Шнипко; НАН України; Ін-т екон. та прогнозування. – К., 2009. – С. 72
22. Юхименко П. І. Історія економічних учень: навч. посіб. / П.І. Юхименко, П.М.Леоненко. – К.: Знання-Прес, 2005. – 583 с.
23. The Global Competitiveness Report 2013 – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>.
24. Khodjaev A. China anticrisis measures: outcomes and perspective of economic development [Електронний ресурс] / A. Khodjaev // Center for Political Studies. – Режим доступу http://www.cps.uz/eng/analytics_and_publications/analytics/china_anticrisis_measures_outcomes_and_perspective_of_economic_development.mgr
25. Speech by Shirakawa M. The Bank of Japan's efforts toward overcoming deflation // The Japan National Press Club. Tokyo, 2012. Feb. 17.
26. Кужелєв М.О. Формування механізму управління кредитоспроможністю підприємства в умовах інноваційного розвитку економіки України / М.О. Кужелєв, М.О.Житар // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2015. – Вип. 2 (69). – С. 57-62.

Качур Анна Вікторівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри міжнародної економіки Університету ДФС України (м.Ірпінь).